

Gustav Adolfs kyrka

Antikvarisk medverkan i samband med
ommålning av kyrkans fasader

*Gustav Adolfs socken i Habo kommun,
Jönköpings län, Skara stift*

Gustav Adolfs kyrka

Antikvarisk kontroll i samband med
ommålning av kyrkans fasader

Gustav Adolfs socken i Habo kommun,
Jönköpings län, Skara stift

Innehåll

Inledning.....	5
Syfte	5
Historik.....	5
Före restaurering.....	6
Omfattning och vidtagna åtgärder.....	6
Sammanfattning.....	8
Administrativa uppgifter.....	8
Referenser.....	8

Bilagor

Bilaga 1. Bilder vid slutbesiktningen 1999-09-29.

Utdrag ur digitala fastighetskartan.

Inledning

Länsstyrelsen i Skaraborg har 1996-04-15 lämnat tillstånd till utvändigt ommålning av Gustav Adolfs kyrka. Då Habo kommun från och med årsskiftet 1998 övergått till Jönköpings län erhöll Jönköpings läns museum uppdraget att svara för antikvarisk kontroll. Målningsarbetena avsågs att bli utförda under sommaren 1998, då färgborttagningen påbörjades. På grund av den sena starten och ihållande fuktig väderlek slutfördes målningen först på försommaren 1999.

Syfte

Syftet med arbetena var en grundlig yttre ommålning. På grund av många och tjocka färgskikt innebar det föreliggande programmet fullständig borttagning av gammal färg.

Historik

Förändringar i kyrkans exteriör

Gustav Adolfs kyrka framträder i sin nuvarande skepnad som en nyklassicistisk kyrkobyggnad, med vitmålad panelklädd fasad och tornhuv med det sena 1700-talets stildrag. Kyrkan flyttades 1780 från Fiskebäck vid Vättern till sin nuvarande plats, enligt önskemål från befolkningen i norra delen av Habo socken, som hade långt avstånd till sin församlingskyrka.

Den kyrkobyggnad som flyttades från Fiskebäck hade uppförts där 1637-38, efter en brand och var en timmerkyrka med korsformad plan, hög takresning samt ett mindre torn över korsmitten. Invändigt var kyrkan prydd med målningar, utförda i två etapper på 1640-talet och 1668 av hovkonterfejaren Johan Werner d. y. Konservatorsundersökning från tidigare restaureringstillfällen visar att interiörmålningen var ljusgrå med inslag av dekorationer. 1734 målades kyrkans bänkar av Johan Kinnerus.

Vid flyttningen 1780 skedde till en början ingen annan förändring än att tornet över korsmitten slopades och ett nytt torn uppfördes i väster som klockbärare och vapenhus. Ett vapenhus fanns även vid södra ingången. Fasaden var klädd med spån. Besiktning, utförd i augusti 1998 av S E Dagman, av timmerväggen under nuvarande panel visar spikhål efter spånbeklädnaden och det framgår vidare att timmerstommen varit rödfärgad.

Det är oklart när kyrkan fick panelbeklädnad. I sockenstämmo-protokoll från 1838 omnämns bland reparationerna att ”brädfodringen, där den lossnat, bör fästas” Från 1840 finns uppgift om att ”som brädfodringen å kyrkans södra sida samt å tornet tarvar reparation så sammanskjutas härtill av varje helt hemman 8 st bräder av 8 alnars längd ... och 9 tums bredd i lilländan utan vankant Bräderna

Gustav Adolfs kyrka.

böra vara av god och mogen skog.” Vidare är antecknat att arbetet företogs i juni månad samma år. Vidare beslutades att 1842 täcka kyrktaket med tegel, men arbetet sköts upp.

1855 beslutade församlingen att insätta ett nytt orgelverk och 1858 skedde mot denna bakgrund en större reparation och ombyggnad kyrkan, såväl invändigt som utvändigt. Orgelläktare nybyggdes och sidoläktarna byggdes om. För att bereda plats för orgelläktaren beslöts att det plana innertaket skulle ersättas av ett välvt tak. Innerväggar och tak putsades. Kyrkans fick sin nuvarande yttre utformning och större fönsteröppningar togs upp. Vid denna tidpunkt förändrades också yttertaketets form. ”Det gamla och förfallna yttre taket borttages alldeles, den höga resningen som vanpryder kyrkan, sänkes något, och kyrkan, som varit täckt med spån, täckes sedan med tegel på spån eller brädbotten”. Vid denna tidpunkt ersattes även gavelröstena i korsarmarna av nuvarande takfall med sin karaktäristiska flacka och lätt svängda form.

Före restaurering

Kyrkan bibehåller i huvudsak sin utformning från mitten av 1800-talet. Torn och tornhuv omtäcktes 1936 med kopparplåt, (tidigare järnplåt) medan långhus och korsarmar har enkupigt tegel. Senaste ommålningen av kyrkan utfördes, enligt uppgift på plats, av målerifirman Boman och Son, Habo, för ca 15 år sedan, dvs i början av 1980-talet. Vid detta tillfälle användes enligt vad som uppgivits Tranemo linoljefärg.

Före restaureringen var kyrkans panelfasad målad i en helt vit kulör. Fönsterfodren var grå och fönsterbågarna hade en gröngrå kulör. Huvudentrés portar var målade i en gråblå kulör, vilken tillkommit vid senaste ommålningstillfälle för 4 år sedan (1994). Vid detta tillfälle avlägsnades alla äldre färgskikt på portarna.

Omfattning och vidtagna åtgärder

Enligt föreliggande program, som godkänts av Länsstyrelsen i Skaraborg, skulle all äldre färg avlägsnas, vilket arbete utfördes av en saneringsfirma med hjälp av speedheater och skrapning. Denna metod var effektiv men mycket tidskrävande. En hel del skrapskador uppstod på panelens profilerade locklister, trots att läns museet påtalade vikten av varsamhet.

Kvaliteten på trävirket i panel och fönsterbågar visade sig vara mycket god, ett massivt, tätvuxet och kådrikt trä fanns bevarat under färgskikten, inga rötskador påträffades på fasad eller fottrå, på fönstren fanns endast några smärre rötskadade partier.

På grund av otjänlig väderlek under sensommaren 1998 avbröts arbetena, och målningsarbetet utfördes sommaren 1999. Målningen utfördes med linoljefärg av Engvall och Claessons fabrikat. Efter

grundningen skedde en slipning av ytor som blivit uppruggade genom färgborttagningsprocessen. Kvistar behandlades med shellack. Målningsbehandlingen omfattade grundning, mellanstrykning och slutstrykning

Färgsättning

Genom skrapprover frilades 4 - 5 äldre färgskikt på panel, fönsterfoder och bågar.

Skikten har ej kunnat tidfästas, men i restaureringsprogram från 1925 nämns att väggarna målas i den nuvarande tunna ljusa gulröda oljefärgen. Vid samma tidpunkt målades tornluckor och fönsterkarmar svarta och södra portalens kolonner marmorades med oljefärg.

Följande skikt kunde urskiljas räknat inifrån och ut:

Målsättningen vid färgsättningen var att återställa en tidigare varmt gråvit kulör som påträffades under den senaste helt vita och två kallt gråa färglager. För fönsterbågar och foder har färgsättningen baserats på kulörer som kunnat dokumenteras på respektive byggnadsdel. På tornluckorna valdes en dovt grågrön kulör, något mindre grön än den befintliga.

På fasaden mot norr samt i gavelsvickeln till höger om tornet undantogs smärre ytor från färgborttagning, och övermålades dessa, för ev framtida dokumentationsbehov.

<i>Fasadpanel:</i>	<i>Fönsterfoder:</i>	<i>Fönsterbågar:</i>
Ljust rosa	Ljusröd	Ljus grundering
Gulvit	Grå	Röd (typ järnoxidrott)
Grå	Gröngrå	Gråsvart
Ljusare grå	Grå	Mörk grönumbra
Vit		gröngrå

Följande kulörer fastställdes:

Fasadpanel: .....NCS S 1002-Y-50R
 Foder, dekorlister på tornhuv: .....Obränd umbra, RAÄ 6A-103
 Gesims och vindskivor: .....Obränd umbra, RAÄ 6A-103
 Fönsterbågar: .....NCS S 7005-G 80-Y
 Tornluckor, sydportal: .....Obränd umbra, RAÄ 3B-103

Fönsterunderhåll

Föreliggande program innebar kittkomplettering och ommålning av fönsterbågar och karmar. En genomgång på plats visade att behov egentligen fanns av fullständig omkittning, demontering och rostskyddsbehandling av hörnbeslag etc. Den nivå som kunde inrymmas blev slutligen hel omkittning av fönstren i fasaden mot söder, i övrigt kittkomplettering, samt ommålning. Vidare ersattes ett 20-tal trasiga rutor med återanvänt, gammalt glas.

Sammanfattning

Arbetena har inneburit fullständig färgborttagning på fasaden samt ommålning med linoljefärg. Vidare har fönsterbågarna åtgärdats genom komplettering av trasiga rutor, delvis hel omkittning, delvis kittkomplettering samt ommålning. Färgsättningen av kyrkan baseras på frilagda äldre målningsskikt, med en bruten vit nyans på fasaden och två nyanser obränd umbra på foder, dekorlister, tornluckor och portar samt mörkt grå fönsterbågar.

Målningresultatet var vid slutbesiktningen tillfredsställande. Man kan dock ifrågasätta nödvändigheten av en så pass fullständig färgborttagning som här skedde. Det innersta grundningsskiktet hade trängt in i virket och kunde avlägsnas endast till priset av en viss materialförlust på panelen.

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsen i Skaraborgs dnr:.....	225-498-96
Länsstyrelsens beslutsdatum:.....	1996-04-15
Jönköpings läns museums dnr:.....	288/98
Beställare:.....	Habo kyrkliga samfällighet
Entreprenör:.....	Sandå Måleri AB
Rapportansvarig:.....	Agneta Åsgrim Berlin
Antikvarisk kontroll:.....	Agneta Åsgrim Berlin
Fältarbetstid:.....	sept 1998-1999
Län:.....	Jönköpings län
Kommun:.....	Habo kommun
Socken:.....	Gustav Adolf socken
Fastighetsbeteckning:.....	Gustav Adolf 3:1
Belägenhet:.....	Ekonomiska kartans blad Habo 7D5j
Koordinater:.....	X64275, Y13973

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv

Referenser

Otryckta källor

L+M (Arkitekterna Löfstedt + Moeschlin AB) Förslag till yttre och inre restaurering, Jönköping 1972. (I ATA)

Arkiv

Jönköpings läns museum. Topografiska arkivet.

Bilaga 1. Bilder vid slutbesikningen 1999-09-29

Gustav Adolfs kyrka efter utvärdig ommålning.

Huvudentrén.

Tornet från söder.

Torn och lanternin från söder.

Ett av långhusets fönster efter ommålning.

Referensyta av äldre färgsättning som sparats på norra långhusfasaden.

Sydentrén

Byggnadsvårdsrapport 2015:40
JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM